

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Президент Приватного вищого навчального закладу Університету Короля Данила,
доктор юридичних наук, доцент

А.І. Луцький

«30» листопада 2020 р.

ВИСНОВОК

Приватного вищого навчального закладу Університету Короля Данила про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Веркальця Івана Дмитровича на тему: «Вплив правосвідомості на реалізацію функцій права», підготовлену на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань «Право» за спеціальністю 081 «Право»; тема затверджена Вченою радою Університету Короля Данила 30 листопада 2016 р., протокол № 4.

Правові підстави проведення попередньої експертизи дисертації:

На підставі заяви здобувача – аспіранта Веркальця Івана Дмитровича (далі – здобувач), який виконав освітньо-наукову програму та підготував дисертацію на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 "Право" в Приватному вищому навчальному закладі Університеті Короля Данила (далі – Університет Короля Данила), на підставі абзацу третього пункту 14 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, для проведення попередньої експертизи дисертації та підготовки висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Вчена рада Університету Короля Данила своїм рішенням від 27.02.2020 р. призначила двох рецензентів – доктора юридичних наук, доцента, завідувача кафедри теорії та історії держави і права Університету Короля Данила Онищука Ігоря Ігоровича, і доктора юридичних наук, доцента, професора кафедри теорії та історії держави і права Університету Короля Данила Луцького Мирослава Івановича, та визначила структурний підрозділ, де проводитиметься попередня експертиза дисертації, – кафедру теорії та історії держави і права.

Фаховий семінар для апробації дисертації:

Здобувачем подано до кафедри дисертацію, висновок наукового керівника та академічну довідку про виконання відповідної освітньо-наукової програми.

На виконання абзацу п'ятого пункту 14 Порядку проведення експерименту

з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, завідувач кафедри теорії та історії держави і права – доктор юридичних наук, доцент Онищук І.І., який також є рецензентом по дисертації, організував та провів 11.03.2020 р. за участю рецензентів на базі кафедри фаховий семінар для апробації дисертації.

Витяг

з протоколу фахового семінару, проведеного на базі кафедри теорії та історії держави і права Університету Короля Данила від 11 березня 2020 р.

Присутні:

Онищук Ігор Ігорович – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та історії держави і права Університету Короля Данила (голова фахового семінару), рецензент по дисертації;

Луцький Мирослав Іванович – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії та історії держави і права Університету Короля Данила, рецензент по дисертації;

Зварич Роман Васильович – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії та історії держави і права Університету Короля Данила (науковий керівник);

Луцький Андрій Іванович – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії та історії держави і права Університету Короля Данила;

Короєд Сергій Олександрович – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільного права і процесу Університету Короля Данила;

Шутак Ілля Дмитрович – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії та історії держави і права Університету Короля Данила;

Луцький Роман Петрович – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії та історії держави і права Університету Короля Данила;

Андрухів Олег Ігорович – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії та історії держави і права Університету Короля Данила;

Гаврецька Марина Йосипівна – кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Університету Короля Данила;

Жукевич Ігор Васильович – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права і процесу Університету Короля Данила;

Репецький Сергій Петрович – кандидат юридичних наук, завідувач кафедри кримінального права і процесу Університету Короля Данила.

Порядок денний: Апробація дисертації аспіранта кафедри теорії та історії держави і права Університету Короля Данила Веркальця Івана Дмитровича на тему: «Вплив правосвідомості на реалізацію функцій права», підготовленої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», з метою підготовки рецензентами висновку про її наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів.

Слухали: аспіранта кафедри теорії та історії держави і права Університету Короля Данила Веркальця І.Д. про результати виконаного ним дисертаційного дослідження. У своїй доповіді аспірант чітко обґрунтував наукову та практичну актуальність обраної теми, визначив мету, ключові задачі, об'єкт, предмет і

методи дослідження. Доповідач детально описав структуру роботи та основні її положення, розкрив новизну, теоретичне та практичне значення представленої дисертації.

Дисертація присвячена комплексному вивченню теоретико-правових аспектів впливу правосвідомості суб'єктів на реалізацію функцій права.

На сьогоднішній день сучасне суспільство знаходиться на етапі переосмислення багатьох уявлень про закономірності розвитку соціального життя. Тому, надзвичайно важливо відшукати новий змістовний фундамент, в межах якого буде зрозуміла сьогоднішня реальність та на практиці будуть втілені новітні уявлення про функціональну характеристику права. В даному випадку, звернення до питання про взаємодію правової свідомості та механізму втілення функцій права, як ніколи, стає основним завданням світоглядного простору. Особливо важливим є звернення до таких питань, як впливу правосвідомості на реалізацію функцій права в процесі комплексного здійснення ними своєї соціальної ролі.

На даний час мова повинна йти не тільки про активізацію дії права в системі суспільних відносин, а й про знаходження оптимальних шляхів його взаємодії з іншими регуляторами суспільних відносин. Тому, щоб успішно вирішити питання про підвищення ефективності механізму здійснення права, потрібно глибоко проникнути в суть впливу правосвідомості суб'єктів на реалізацію функцій права.

Дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри теорії та історії держави і права Приватного вищого навчального закладу Університету Короля Данила за напрямом «Трансформація правової системи України в умовах розвитку правових систем сучасності (теоретико-правовий та історико-правовий аспекти)» (Державний реєстраційний номер 0116U002342) та «Закономірності розвитку і функціонування правової держави» (Державний реєстраційний номер 0111U006673).

Метою роботи є створення загальнотеоретичної концепції сучасного механізму впливу правосвідомості на реалізацію функцій права, а також розробка практичних рекомендацій по формуванню необхідних для цього юридичних передумов.

Об'єктом дослідження виступає правосвідомість як явище правової реальності та суб'єктивна форма реалізації функцій права.

Предметом дослідження є теоретико - правова модель впливу правосвідомості на реалізацію функцій права.

Методологію дослідження становить комплекс філософсько-світоглядних, загальнонаукових та спеціально-юридичних методів наукового пізнання, зокрема: формально-логічний метод; методи аналізу та; метод порівняльного аналізу; системно-функціональний метод; порівняльно-правовий метод; нормативно-догматичний метод; метод; метод узагальнення

Практичне значення полягає в тому, полягає в тому, що сформульовані в роботі положення, висновки та авторські пропозиції можуть бути використані у ході проведення подальших фундаментальних, загальнотеоретичних, галузевих і

прикладних досліджень з проблеми вивчення впливу правосвідомості на реалізацію функцій права.

Матеріали дисертації використовуються в навчальному процесі Університету Короля Данила при викладанні курсів «Теорія держави і права», «Актуальні проблеми теорії держави і права», «Теорія правозастосування», «Правова ідеологія»; в науково-дослідній та експертно-аналітичній роботі Науково-дослідного інституту імені академіка УАН І.М. Луцького; у правозастосовчій, правоосвітній та правовиховній діяльності Південно-Західного міжрегіонального управління Міністерства юстиції та у практичній діяльності Івано-Франківського окружного адміністративного суду.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є першим теоретико-правовим та науковим дослідженням, присвяченим розкриттю впливу правосвідомості на реалізацію функцій права.

У дисертації надано ряд нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, що мають важливе теоретичне та практичне значення. Зокрема, встановлено синергетичний характер взаємозв'язку між рівнем правосвідомості суб'єктів правових відносин та ступенем ефективності реалізації функцій права, що реалізується у суспільстві через систему правових ідей, здатних набувати форми юридичних понять і категорій. Обґрунтовано, що результатом синергії правосвідомості та процесу реалізації функцій права є напрацювання правовою системою більш ефективних методів правового регулювання з метою стимулювання у суб'єктів правовідносин свідомої правомірної поведінки.

Основними науковими результатами роботи є такі положення:

1. Охарактеризувавши та систематизувавши головні наукові підходи до розуміння правосвідомості та процесу реалізації функцій права, відзначимо наступне. Розчленування структури правосвідомості як показано у дослідженні, відбувається на власне науковому (теоретичному) професійному (спеціалізованому) і масовому (буденному) рівнях. Правосвідомість фактично є концентрацією загальних уявлень (ідей, концепцій, вчень, доктрин, теорій), здобутих професійними правознавцями у ході їх практичної діяльності. Зрештою теоретичний рівень правосвідомості передбачає належно верифіковані в емпіричний спосіб знання про сукупність внутрішніх зв'язків та загальних і специфічних закономірностей розвитку правової дійсності.

Функціональний потенціал правосвідомості розкривається як в узагальненому, широкому впливі на суспільні відносини, так і у вузькому контексті, який передбачає реалізацію можливостей власне правового регулятивного впливу залежно від їх характеру та значення для соціального розвитку.

2. Обґрунтувавши, що правосвідомість є ідеологічним елементом правової системи, було виявлено проблему співвідношення у правовій ідеології інтелектуального та психологічного компонентів, яка досі залишається дискусійною. Фактично правова ідеологія, що формується у результаті як науково-теоретичного, так і буденного відображення правової дійсності є концентрованим вираженням правосвідомості як форми суспільної свідомості. Завдяки цьому компоненту формально юридичні вимоги переносяться з

умоглядної сфери в мотиваційну, психологічну, емоційно-вольову сферу духовного життя соціальних суб'єктів, адже завдяки правовій ідеології об'єктивуються, кристалізуються уявлення про право, державу, правові інститути як про явища соціального буття, на підставі яких будується той або інший тип праворозуміння.

Громадські та державні інститути формують власне відношення осмислення та усвідомлення правової дійсності та виробляють чіткі правові критерії оцінки соціального життя, його цінностей та механізми гармонізації відносин між особою суспільством і державою. Для цього правова ідеологія впливає на характер правотворчого процесу синтезуючи різноманітні соціальні і національні очікування у напрямку досягнення суспільного консенсусу.

3. Розкривши зміст та форми реалізації функцій права, з урахуванням філософсько-правових, загально-правових та галузевих трактувань їх впливу на правову систему, було доведено, що у своїй сукупності функції права спрямовують його суспільний вплив на демократизацію держави і розбудову громадянського суспільства, забезпечуючи при цьому як загально-соціальні, так і приватні інтереси сприяють втіленню у життя певних державних пріоритетів і гарантують додержання прав і свобод людини і громадянина.

Змістовною характеристикою функцій права є їх постійність, яка забезпечує стабільну та безперервну дію права у суспільстві. Однак незважаючи на те, що функція постійна властива праву це не означає, що незмінними залишаються механізми і форми її реалізації, вони безумовно ефективно змінюються та розвиваються згідно із потребами суспільства в цілому та юридичної практики зокрема. У цьому виявляється залежність функцій права від його завдань, адже саме завдання зумовлюють існування функцій, визначають їх зміст та суттєвим чином впливають на форми й методи їх реалізації.

4. Виявивши взаємозв'язок між правосвідомістю суб'єктів та процесом реалізації функцій права, ми розкрили його синергетичний характер. Адже ефективність реалізації функцій права як в індивідуальному, так і в суспільному вимірах, залежить від рівня правосвідомості та її імплементації у систему правових відносин. Обидва сутні елементи структури правосвідомості, а саме її теоретичний та емпіричний рівні, кожний у властивий спосіб впливають на реалізацію функцій права. Саме на підставі такого впливу у суспільстві поступово кристалізується так зване розуміння права, яке включає ставлення людей до права, його осмислення, оцінку. У цьому контексті правосвідомість виступає суб'єктивною формою реалізації функцій права.

Результатом взаємозв'язку правосвідомості та функцій права також є актуалізація у правовому просторі оптимальних методів правового регулювання. Це важливо перш за все у контексті сучасного реформування української правової системи у напрямку поступової відмови лише від імперативних методів правового регулювання і натомість застосування диспозитивного та заохочувального методів правового регулювання з метою стимулювати зацікавленість громадян у правомірній поведінці. Відтак, вплив правосвідомості на поведінку людей відбувається за посередництвом реалізації функцій права у процесі регулювання суспільних відносин.

5. Розкривши вплив правової психології на імплементацію правових норм, як доведено у підрозділі, можна визначити релевантну залежність між ступенем соціальної значущості та рівнем ефективності норм права.

Важливе значення правової психології у процесі розкриття функціонального потенціалу правосвідомості полягає передусім у тому, що завдяки їй у нормативно-правову практику імплементується поняття суспільного інтересу, вивчення якого допомагає з'ясувати як мотиви діяльності окремих суб'єктів права, так і цілих соціальних груп, тощо.

Функція правової психології у системі правосвідомості безпосередньо корелюється із змістом такої категорії як соціалізація, що дозволяє прогнозувати можливі позитивні правові результати в межах діючого правового поля. Оскільки саме послуговуючись психологічно-правовими установками окремі індивіди та соціальні групи дають морально-етичну оцінку діям держаної влади, спрямованим на досягнення необхідних правових перетворень. Слід також зазначити, що у процесі вивчення структури правосвідомості дуже важлива роль належить змішаним раціонально-емоційним формам правової психології, якими є правові оцінки, відношення, уявлення і переконання. Такий синтез власне і робить правову психологію відносно самостійним елементом правосвідомості.

6. Систематизувавши форми впливу правової ідеології на реалізацію та здійснення функцій права, було встановлено, що головне її призначення полягає у здійсненні регулятивного та стабілізуючого впливу на життєдіяльність соціуму та його окремих сфер, яке реалізується виключно завдяки плюралістичному характеру цієї ідеології.

Адже в умовах глобалізації оптимальною видається така правова ідеологія, у якій залишаються незмінними не політично-правові детермінанти, як це було наприклад у радянський період, а натомість ціннісні орієнтири, які для правової системи означають домінування принципу верховенства права, гарантії, захист прав людини і громадянина, а також поступове напрацювання ефективної законодавчої бази. Усі перелічені вище фактори у взаємодії та взаємозумовленості здатні забезпечити формування цілісної, динамічної, національної правової системи. Досягненню структурно-функціональної єдності її елементів сприяє також модернізація правової системи, здійснена на такій ідеологічній основі, а це у свою чергу підвищує міжнародно-правовий авторитет нашої держави, позиціонує Україну як цивілізовану частину європейського глобального правового простору.

Центральним для розуміння правової ідеології у нашому дослідженні є поняття правового впливу, покликаного поряд із функціями, що притаманні правовій психології, формувати мотиви поведінки суб'єктів правових відносин з метою їх упорядкування та встановлення системи прав та обов'язків зазначених суб'єктів. У цьому процесі важлива роль відводиться правовому механізму, який має виразне конституційне підґрунтя, що детермінує місце та роль різних правових засобів, а саме, ідей, теорій, норм, поглядів, заснованих на належно верифікованих наукових і політичних знаннях.

7. Показавши вплив рівня правової культури суспільства на ефективність реалізації функцій права, було виявлено її регулятивний потенціал, важливість дослідження якого полягає у необхідності застосування у процесі регулятивної діяльності не тільки юридичних, а насамперед моральних різновидів соціальних норм.

Для еволюції правосвідомості це має вирішальне значення, адже як доведено у розділі, високий рівень правової культури жодним чином не може бути нав'язаний суспільству, а формується лише як результат усвідомленого прийняття системи загальнолюдських та суспільно-правових цінностей, що набуваються суспільством та окремими соціальними групами внаслідок успішної імплементації позитивних психологічних та ідеологічних установок, що власне й формують такий складний і багатогранний духовний феномен як правова свідомість.

Підвищення рівня правової культури, відтак, нерозривно пов'язане із виконанням правовою системою цілого ряду різноманітних функцій, ефективна реалізація яких набуває особливої ваги при формуванні демократичної та людиноорієнтованої державної системи. Адже належна реалізація саме такого потенціалу правової культури передбачає органічну імплементацію за посередництвом державного апарату передусім принципу верховенства прав людини і громадянина.

8. Навівши порівняльну характеристику рівня правосвідомості загальних і спеціальних суб'єктів правовідносин в Україні, стверджуємо, що цей феномен на відповідних рівнях має дві головні форми реалізації: неінституціональну, що включає широкий спектр взаємодії правового мислення, волі та почуттів, а також інституціональну, що виокремлюється з першої форми у результаті документального закріплення визначених правових норм, які формуються на основі реального праворозуміння суб'єктів правовідносин.

Відтак інституціональна правосвідомість фактично виступає екстраполяцією позитивного права здійсненого на основі імплементації природного права. У першому випадку той чи інший рівень правосвідомості є важливим у контексті тлумачення закону виданого державою, щодо конкретної ситуації або щодо визначення конституційності окремого закону, а в другому правосвідомість застосовується виключно для того, щоб досягти суспільного консенсусу у питанні ставлення до чинного права в цілому та окремих його складових. Саме тому поділ правосвідомості на теоретичну і практичну є, на нашу думку, доцільним, адже правова наука виявляє її теоретичну складову, а повсякденна правова свідомість і правова психологія формують емпіричний рівень правосвідомості.

Характерною рисою правосвідомості у вітчизняному правовому просторі є необхідність її постійної трансформації у плані звільнення від багажу тоталітарного минулого. Головними рисами такої трансформації є демократичність, гуманізм та плюралістичність, а також поступове подолання правового нігілізму, результатом чого є підвищення правової обізнаності, і як наслідок правосвідомості.

9. Визначивши закономірності процесів юридичного закріплення та реалізації функцій українського права, ми доводимо, що вони виражають найбільш істотні риси права, з допомогою яких правова система здатна ефективно виконувати покладені на неї державою та громадянським суспільством завдання у напрямі впорядкування суспільних відносин.

Функції права ретранслюються у суспільство через правосвідомість індивідів та цілих соціальних груп, і сформувавши у такий спосіб магістральні напрями впливу на суспільне життя, об'єктивно реалізуються у межах правової системи. Тому незалежно від критеріїв класифікації функцій права, значної кількості підходів до їх вивчення, найбільш повна реалізація як соціальних, так і власне юридичних функцій права, можлива, на нашу думку, лише за умови їх належного сприйняття правосвідомістю.

Слід також відзначити, що функціональна сутність права, що виражається через правосвідомість, розглядається й аналізується у дослідженні у безпосередньому зв'язку із процесами соціалізації індивідів та державних інститутів, і як наслідок демократизації політичного життя на тлі активної участі громадян та інституцій громадянського суспільства у процесах правотворчості.

10. Встановивши форми впливу правосвідомості суб'єктів на ефективність реалізації функцій українського права, було виявлено, що всі аспекти визначення рівня ефективності норм права (духовний, діяльнісний, психологічний, утилітарний, конфліктний, антропологічний, тощо) спрямовані на досягнення оптимального співвідношення поставлених законодавцем цілей та реальних результатів, до яких призвели ті чи інші правовідносини, а також на зниження рівня деструктивної соціальної конфліктності та, як наслідок, зменшення кількості протиправних вчинків. Ефективність реалізації функцій права залежить також від ступеня взаємодії між природним і позитивним правом, завдяки якій не лише здійснюються належний регулятивний вплив на суспільні відносини, але також втілюються визначені суспільно необхідні вимоги реалізації цих відносин.

Вагомими фактором, який беззаперечно впливає на визначення ефективності норм законодавства є їх антропологічна адекватність тобто відповідність основним властивостям людини, її головним потребам. Адже гармонізація, та взаємна адаптація норм законодавства і психіки людини є одним із найважливіших завдань, яке ставлять перед собою творці правової системи на сучасному етапі вітчизняного правотворення.

11. Визначаючи напрями удосконалення рівня правосвідомості як засобу підвищення рівня ефективності реалізації функцій українського права, було розкрито внутрішню (онтологічну) і зовнішню (гносеологічну) складові цього процесу. Внутрішня складова виявляється передусім шляхом досягнення належного ступеня самоорганізації як на рівні правової системи в цілому, так і всіх її компонентів зокрема, маючи своїм джерелом принципи соціальної самоорганізації. Правосвідомість у цьому контексті власне виконує інтегративно-синергетичну роль виявляючи відкритий та нелінійний характер правової системи загалом. Правосвідомість виконує функцію сполучної ланки, покликаної збалансовувати роботу елементів правової системи, забезпечивши у

такій спосіб її самокерованість з урахуванням змін у кожному її компоненті. Завдяки цьому відбувається трансформація ідеологічних уявлень про значення і роль права у конкретній державі.

Зовнішня складова удосконалення рівня правосвідомості виявляється по-перше через підвищення рівня правової культури, що передбачає здійснення правового навчання і виховання, а також правової інформованості українських громадян, і по-друге шляхом вдосконалення системи професійної правової освіти, внаслідок чого відбувається зростання ефективності діяльності всієї системи правосуддя та адаптація українського законодавства до міжнародних норм і стандартів. Зазначені напрями удосконалення рівня правової свідомості також опосередковано впливають на підвищення рівня правосвідомості та постійну гармонізацію у її площині складових національної правової системи.

Після закінчення доповіді здобувачеві присутніми були поставлені наступні питання:

Запитання доктора юридичних наук, доцента Луцького А.І.: У тексті дисертації наголошується на науково-теоретичному рівні і масовому (буденному) рівнях правосвідомості, скажіть будь-ласка, в чому полягає їх сутність та як вони співвідносяться?

Відповідь здобувача: Аналізуючи наявні в літературі позиції щодо розуміння теоретичного та масового рівнів правосвідомості, можна стверджувати, що основною дискусійною проблемою є проблема співвідношення в них інтелектуального та психологічного компонентів: якщо теоретична правосвідомість зводиться власне до науки про право, тобто до переважно інтелектуального, раціонального утворення, то буденна – до виключно психоемоційного явища. Науково-теоретичний рівень правосвідомості є результатом діяльності ідеологів, політичних діячів, науковців. Їхні погляди втілюються у теоріях, наукових термінах, принципах, науково-теоретичних доказах, зрештою, у правовій науці. Теоретична правова свідомість зазвичай формується у процесі спеціалізованої інтелектуальної професійної діяльності. Теоретична та буденна правосвідомості знаходяться в діалектичному взаємозв'язку. Буденна правосвідомість історично передує систематизованому знанню і є для нього джерелом розвитку і збагачення.

Запитання доктора юридичних наук, доцента Луцького М.І. (рецензент по дисертації): У підрозділі 1.2 Ви зазначаєте, що на сьогоднішній день вплив правової ідеології сприяє розвитку держави та громадянського суспільства. Обґрунтуйте свою точку зору.

Відповідь здобувача: Оскільки обов'язковим структурним елементом правової ідеології є правові цілі, цінності та ідеали, то аналіз реалій буття за цими критеріями відображає у свідомості громадян правову якість правовідносин, методів правового регулювання і основних типів правових зв'язків, що дозволяє розробляти ефективні стратегії подальшого суспільно-правового розвитку. В цьому контексті роль правової ідеології полягає в посиленні правових гарантій забезпечення і захисту прав і свобод людини і громадянина, які в цілому забезпечують стабільний розвиток держави та громадянського суспільства.

Запитання доктора юридичних наук, доцента Луцького Р.П.: У своєму дослідженні Ви зазначаєте про основні форми впливу правосвідомості на реалізацію функцій права. Назвіть їх та обґрунтуйте.

Відповідь здобувача: Першою і визначальною формою впливу правосвідомості на реалізацію функцій права є інтеграція під її впливом різноманітних соціальних утворень та їх взаємодія з метою реалізації через них всієї сукупності прав і свобод особистості. Другою формою виступає контроль і узгодження соціальної поведінки людей на основі дотримання ними тих ролей, які не лише визначені конкретними обставинами, але й свідомо обрані ними. Третьою формою є безпосередня регуляція соціальних відносин. При цьому мається на увазі не примус, а соціальне стимулювання нових форм суспільних відносин, упорядкування того, що уже випробуване у суспільній практиці як соціальна цінність. Четверта форма впливу правосвідомості — забезпечення шляхом її залучення у процес реалізації функцій права суспільно необхідних охоронних дій.

Запитання доктора юридичних наук, доцента Короеда С.О.: В роботі аналізуються основні шляхи трансформації правосвідомості суспільства в сучасних постіндустріальних та інформаційних умовах. В чому полягає суть даного явища і які в ньому напрями удосконалення ефективності реалізації українського законодавства?

Відповідь здобувача: Так, дійсно в сучасних умовах постіндустріальної та інформаційної цивілізації існує значний вплив на правосвідомість сучасного суспільства, основна суть якого полягає у наступному: кардинально змінилася кількість, якість та засоби передачі інформації, розширився спектр відносин, які не «встигає» регулювати законодавство, і тому вони опосередковані, перш за все, правосвідомістю суб'єктів конкретної правової ситуації, а також традиціями громадянської культури. Саме тому необхідна повсякчасна актуалізація питань інформаційної безпеки, оскільки, як усі ми могли переконатись, одне й те ж явище чи подія можуть бути «подані» за допомогою засобів масової інформації у різних, часто протилежних ракурсах. Це звичайно ж не сприятиме консолідації нації.

Запитання доктора юридичних наук, професора Шутака І.Д.: Розглядаючи в дослідженні процес впливу правосвідомості на реалізацію функцій права, необхідно також вести мову про правозастосування в процесі реалізації права. Розкрийте сутність співвідношення даних явищ.

Відповідь здобувача: На даний час виокремлюють такі наукові погляди стосовно співвідношення та місця застосування права у процесі реалізації права: ототожнення правореалізації та правозастосування; визнання правозастосування стадією реалізації права, в якій визначається порядок реалізації певної норми права; виокремлення правозастосування самостійною формою реалізації права; виділення правозастосування ускладненою формою реалізації права, в якій виявляються всі інші форми реалізації, тобто правозастосування одночасно об'єднує в собі ознаки і використання, і виконання, і дотримання права. Оскільки виконання, дотримання, використання є звичайними, простими формами реалізації, які пов'язані з діяльністю суб'єктів, то це відбувається за

умови, коли права й обов'язки громадян реалізуються без конкретизації та індивідуального підходу. Правозастосування ж зумовлене природною потребою в усуненні перешкод для нормальної реалізації права. Його особливостями є те, що зазвичай така діяльність пов'язана з діяльністю спеціально уповноважених органів – суб'єктів, які наділені владними повноваженнями, в окремих випадках і недержавних суб'єктів, завершується прийняттям правового акта застосування права, в якому підтверджуються, встановлюються, змінюються або припиняються юридичні права й обов'язки персоніфікованих суб'єктів у конкретній життєвій ситуації. Із зазначеного, на нашу думку, потрібно виокремити правозастосування як особливу, специфічну форму реалізації права.

Після відповідей здобувача на запитання, слово для висновку було надано науковому керівнику – доктору юридичних наук, доценту, професору кафедри теорії та історії держави та права Університету Короля Данила Зваричу Роману Васильовичу, який зазначив, що в процесі роботи над дисертацією автор продемонстрував глибокі знання з теорії та історії держави і права, творчі здібності, володіння сучасними методами проведення наукових досліджень. Наведене свідчить про високий науковий рівень Веркальця І.Д., вміння аналізувати, систематизувати і узагальнювати теоретичні та практичні матеріали дослідження.

Автору притаманна висока відповідальність, професіоналізм, сумлінне відношення до роботи. Усі зауваження наукового керівника І.Д. Веркалець брав до уваги та ефективно виконував.

Дисертант зарекомендував себе як людина з науковим мисленням, небайдужа, досвідчена та заінтересована у подальшому формуванні законодавства, правової системи України щодо взаємозв'язку правосвідомості та функцій права у вдосконаленні оптимальних методів правового регулювання. Це перш за все важливо у контексті сучасного реформування української правової системи у напрямку поступової відмови від імперативних методів правового регулювання і застосування диспозитивного та заохочувального методів з метою стимулювати зацікавленість громадян у правомірній поведінці. В такому контексті, вплив правосвідомості на поведінку людей відбувається за посередництвом реалізації функцій права у процесі регулювання суспільних відносин. Він успішно зумів використати свій потенціал і вчасно виконати роботу.

Подані в дисертації результати дослідження є актуальними, мають теоретичну і практичну цінність, робота виконана на належному науковому рівні. Отримані висновки підтверджують, що вихідна методологія дисертації вірна, всі поставлені завдання виконано, мету досягнуто. Опубліковані наукові праці містять основні положення і результати проведеного дослідження. Роботу оформлено відповідно до встановлених вимог.

За складом наукової новизни, рівнем обґрунтованості та достовірності одержаних результатів, їх теоретичною і практичною цінністю дисертація Веркальця Івана Дмитровича на тему: «Вплив правосвідомості на реалізацію функцій права» відповідає вимогам пунктів 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого

постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, і може бути рекомендована для подальшого розгляду і захисту у спеціалізованій вченій раді.

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

Доктор юридичних наук, доцент Луцький Р.П. відзначив, що дисертантом вперше встановлено синергетичний характер взаємозв'язку між рівнем правосвідомості суб'єктів правових відносин та ступенем ефективності реалізації функцій права, що реалізується у суспільстві через систему правових ідей, здатних набувати форми юридичних понять і категорій. Наукове значення результатів дослідження, визначається конкретним внеском дисертанта у розв'язання актуального наукового завдання щодо обґрунтування загальної моделі сучасного механізму впливу правосвідомості на реалізацію функцій права, а також розробкою практичних рекомендацій по формуванню необхідних для цього юридичних передумов. Як доводиться у дослідженні, розуміння особливостей впливу правосвідомості на процес здійснення функцій права безпосередньо впливає на організацію і здійснення ефективності правового регулювання суспільних відносин, правового виховання як громадян, так і професіоналів в сфері забезпечення правового життя суспільства.

Доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії та історії держави і права Шутак І.Д. відмітив, що у дисертаційному дослідженні Веркальця І.Д. на високому рівні проведений аналіз особливостей впливу правосвідомості суб'єктів на процес реалізації функцій українського права. Новизна дисертації виявляється як у самому підході до досліджуваних проблем, так і у запропонованому способі розв'язання конкретних питань теми. Характеризуючи наукову новизну дослідження слід зазначити, що дисертація є першим теоретико-правовим та науковим дослідженням, присвяченим розкриттю впливу правосвідомості на реалізацію функцій права. У результаті здійсненого дослідження сформульовано низку положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем, найбільш значущих із яких є актуальною науковою проблемою, а запропоновані у ній висновки дозволять подолати цілий ряд прогалин в українській теоретико-правовій науці та по новому підійти до функціональної характеристики права. З огляду на зазначене, робота може рекомендована для проведення її попередньої експертизи та подальшого захисту у спеціалізованій вченій раді.

Доктор юридичних наук, професор кафедри теорії та історії держави і Андрухів О.І. відмітив про актуальність обраної теми дисертаційного дослідження. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам до такого виду досліджень. Високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечені: професійним вирішенням автором низки наукових завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження, та адекватністю структурно-логічної схеми дослідження визначеній меті: кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його; використанням широкої джерельної бази за темою дисертації (список використаної літератури дорівнює 308 одиницям); достатньою географією та

великою кількістю напрямів в апробації отриманих результатів на науково-практичних конференціях. У цілому дисертація Веркальця І.Д. на тему: «Вплив правосвідомості на реалізацію функцій права» виконана на високому науковому рівні, є самостійним завершеним науковим дослідженням та відповідає вимогам, передбаченим Порядком проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, і робота може бути рекомендована для проведення її попередньої експертизи та подальшого захисту у спеціалізованій вченій раді.

Кандидат юридичних наук, доцент Жукевич І.В. наголосив на тому, що матеріали дисертації свідчать про те, що аспірант приділив достатньо уваги теоретико-правовим особливостям впливу правосвідомості на реалізацію функцій права, що раніше не мали достатньої уваги правників. Дисертація Веркальця І.Д. є цілком самостійним науковим дослідженням, яке за актуальністю, ступенем новизни й внеском у науку теорії держави та права та повністю відповідає вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167. Як результат, робота може бути рекомендована для проведення її попередньої експертизи та подальшого захисту у спеціалізованій вченій раді.

Узагальнюючи висловлені в процесі обговорення дисертації думки, головуєчий фахового семінару, доктор юридичних наук, доцент Онищук І.І. наголосив на тому, що в дисертації сформульовано й обґрунтовано висновки та пропозиції, які сприятимуть вдосконаленню розуміння змісту впливу правосвідомості на реалізацію функцій права та його втіленню в сучасну юридичну науку. Голова також підкреслив, що здобувач усунув і врахував всі зауваження та побажання, що були висловлені в дисертації під час попередніх обговорень роботи на кафедрі. Дисертація готова до захисту.

Присутні на фаховому семінарі науковці одногосно запропонували: визнати дисертацію Веркальця І.Д. завершеною теоретично та практично-значимою науковою роботою, що містить висновки, які сприяють вирішенню нагальної наукової проблеми та є суттєвим внеском у розвиток науки теорії держави та права, і яка може бути рекомендована для захисту у спеціалізованій вченій раді.

Висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації:

На виконання абзацу шостого пункту 14 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, рецензенти, розглянувши дисертацію та наукові публікації, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, а також за результатами фахового семінару, підготували і одногосно схвалили такий висновок:

ВИСНОВОК

щодо дисертації Веркальця Івана Дмитровича на тему: «Вплив правосвідомості на реалізацію функцій права» на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дисертації Веркальця І.Д. зумовлена необхідністю визначення впливу правосвідомості на реалізацію функцій права в умовах становлення української правової системи, яка перебуває у процесі динамічної трансформації, що дозволить дати теоретичну і прикладну інтерпретацію широкого спектру питань юридичної теорії та практики, а тому об'єктивно має належати до числа її основних напрямків. Зважаючи на те, що у даний час суспільство знаходиться на перехідному етапі переосмислення багатьох цінностей про закономірності розвитку соціального життя, надзвичайно важливо відшукати новий змістовний фундамент, в межах якого буде зрозуміла сьогоднішня реальність та ідеологічна практика втілення функціональних аспектів права. Разом з тим, питання впливу правосвідомості на реалізацію функцій права є малодослідженим в українській юридичній науці та не виступало предметом окремого комплексного монографічного чи дисертаційного дослідження. Все це визначає актуальність теми дисертації, її наукову і практичну значущість.

Наукове завдання, за розв'язання якого здобувач заслуговує присудження наукового ступеня, полягає в тому, що вперше у вітчизняній науці теорії права здійснено комплексне дослідження теоретико-методологічних засад впливу правосвідомості на реалізацію функцій права.

На основі проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень; найсуттєвішими науковими результатами, які одержав здобувач особисто та які характеризуються достовірністю та науковою новизною, є такі:

– дисертантом встановлено та обґрунтовано синергетичний характер взаємозв'язку між рівнем правосвідомості суб'єктів правових відносин та ступенем ефективності реалізації функцій права, що реалізується у суспільстві через систему правових ідей, здатних набувати форми юридичних понять і категорій;

– автором запропоновано нові форми взаємозв'язку правосвідомості та функцій права щодо вдосконалення оптимальних методів правового регулювання. Це перш за все важливо у контексті сучасного реформування української правової системи у напрямку поступової відмови від імперативних методів правового регулювання і застосування диспозитивного та заохочувального методів з метою стимулювання зацікавленості громадян у правомірній поведінці. В такому контексті, вплив правосвідомості на поведінку людей відбуватиметься за посередництвом реалізації функцій права у процесі регулювання суспільних відносин;

– автором розвинуто науково-теоретичні підходи щодо розуміння функціонального потенціалу правосвідомості, який здатний реалізуватись на

індивідуальному рівні, у такий спосіб визначаючи пріоритети правового регулятивного впливу;

– дисертантом посилено аргументацію щодо необхідності ефективної трансформації правосвідомості з метою подолання правового нігілізму і як наслідок підвищення відчуття справедливості у суспільстві;

– здобувачем удосконалено ідею про внутрішню (онтологічну) та зовнішню (гносеологічну) складові рівня правової свідомості, збалансоване застосування яких дозволяє забезпечити самокерованість правової системи з урахуванням актуальних змін у кожному її компоненті, зокрема функціональному;

– автором аргументовано положення про доцільність удосконалення особливостей та розуміння визначення поняття «функція права» шляхом аналізу соціального призначення права в цілому та конкретних напрямів усвідомленого правового впливу на суспільні відносини;

– дисертантом запропоновані нові теоретико-правові підходи щодо вчення про перманентний характер функцій права при збереженні внутрішньої динаміки механізмів та форм їх реалізації, згідно з потребами суспільства в цілому та юридичної практики зокрема.

Значення наукових результатів для теорії і практики та рекомендації щодо використання. Сформульовані в роботі положення, висновки та авторські пропозиції можуть бути використані у ході проведення подальших фундаментальних, загальнотеоретичних, галузевих і прикладних досліджень з проблеми вивчення впливу правосвідомості на реалізацію функцій права.

Матеріали дисертації можуть бути використані: в навчальному процесі Університету Короля Данила при викладанні курсів «Теорія держави і права», «Актуальні проблеми теорії держави і права», «Теорія правозастосування», «Правова ідеологія», а також у правозастосовчій, правореалізаційній та правовиховній сфері – під час застосування та реалізації норм права органами державної влади. Крім того, обґрунтовані в роботі положення, висновки та рекомендації можуть бути використані для забезпечення адаптація українського законодавства до міжнародних норм і стандартів у сфері удосконалення рівня правової свідомості та її впливу на національну правовому систему в функціональному аспекті.

Достовірність і обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій забезпечується:

– комплексним застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів пізнання для аналізу і характеристики наукових праць, присвячених теоретико-правовим аспектам впливу правосвідомості на реалізацію функцій права;

– застосуванням методологічних принципів об'єктивності, науковості, неупередженості аналізу та критичного осмислення досліджуваного матеріалу;

– аргументованою науковою полемікою з іншими вченими в тексті дисертації;

– застосуванням знань суміжних наук (конституційного права, філософії права, політології, філософії, логіки, соціології тощо);

– використанням норм чинного законодавства України, а також офіційних аналітичних і статистичних матеріалів, довідкових видань та юридичної публіцистики;

– послідовністю та логікою викладення матеріалу, його аргументованістю;

– відповідністю висновків роботи і отриманих результатів поставленим завданням та доведенням сформульованих пропозицій до рівня їх можливого використання у практиці;

– рівнем репрезентативності емпіричного матеріалу.

Особистий внесок здобувача. Дисертація виконана Веркальцем І.Д. самостійно. Усі сформульовані положення та висновки є результатом особистих досліджень дисертанта. Використані в дисертації ідеї, положення чи гіпотези інших авторів мають відповідні посилання і використані лише для підкріплення ідей здобувача або відповідної наукової полеміки.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертації обговорювалися на засіданнях кафедри теорії та історії держави і права Приватного вищого навчального закладу Університету Короля Данила, де було виконано дисертацію, а також оприлюднені на чотирьох конференціях і наукових семінарах, а саме: Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми формування національної правової системи України та її адаптація до європейського права» (м. Івано-Франківськ, 5–6 травня 2017 р.); II Всеукраїнському науково-практичному симпозиумі «Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки» (м. Івано-Франківськ, 20–21 квітня 2018 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Правові, економічні та соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу» (м. Полтава, 10 грудня 2019 року); міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права» (м. Львів, 15–16 березня 2019 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації повно опубліковані в 9 наукових публікаціях, з яких 4 статті опубліковані в наукових фахових виданнях України, 1 у науковому періодичному виданні держави країн Європейського Союзу (Словацької Республіки), та 4 тези доповідей, оприлюднених у збірниках матеріалів конференцій. Публікації відповідають вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167. Наукові результати в опублікованих наукових працях не повторюються. *Всі представлені наукові публікації здобувача зараховуються за темою дисертації, а саме:*

1. Веркалець І. Д. Правова психологія в механізмі реалізації права. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право. 2018. № 5 (17). С. 66–77.

2. Веркалець І. Д. Роль правової культури у реалізації функцій права. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція». 2019. № 42. Т. 1. С. 37–40.

3. Веркалець І. Д. Юридичне закріплення та реалізація функцій права у контексті загального рівня правосвідомості. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 4. С. 8–11.

4. Веркалець І. Д. Правосвідомість суб'єктів в процесі здійснення функцій права. Прикарпатський юридичний бюлетень. 2020. № 1. С. 107–112.

5. Веркалець І. Д. Роль правосвідомості в функціональних процесах здійснення права. Visegrad Journal on Human Rights. 2020. Випуск 2, частина 2. С. 29–34. (Словацька Республіка)

6. Веркалець І. Д. Взаємодія права і правосвідомості як науково-методологічна основа дослідження функцій права. Проблеми формування національної правової системи України та її адаптації до європейського права: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 5–6 травня 2017 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького, 2017. С. 48–52.

7. Веркалець І. Д. Шляхи імплементації правової ідеології в контексті поліфункціональності права. Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки: матеріали II Всеукраїнського науково-практичного симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 20–21 квітня 2018 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2018. С. 45–48.

8. Веркалець І. Д. Вплив правової ідеології на процеси формування і реалізації явищ державно-правової дійсності. Правові, економічні та соціокультурні засади регулювання суспільних відносин: сучасні реалії та виклики часу: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Полтава, 10 грудня 2019 року. Полтава: Полтавський інститут економіки і права Університету «Україна», 2019. С. 67–69.

9. Веркалець І. Д. Форми впливу правосвідомості на реалізацію функцій права. Актуальні питання розвитку та взаємодії публічного та приватного права: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 15–16 березня 2019 р. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 56–59.

Оцінка мови і стилю дисертації. Дисертація написана науковим стилем, українською мовою. Наукові положення, висновки та рекомендації викладені стисло, точно, ясно та просто, що забезпечує легкість і доступність їх сприйняття.

Відповідність дисертації встановленим вимогам і визначеній спеціальності. Форма і зміст дисертації та анотації відповідають вимогам, що висуваються вимогами Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, та Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40.

Предмет дослідження визначений у межах науки теорії держави та права.

Дисертація є самостійною, цілісною, завершеною, кваліфікованою працею, в якій містяться висунуті здобувачем науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати й наукові положення, що характеризуються єдністю

змісту, вирішують конкретне наукове завдання і свідчать про особистий внесок здобувача в юридичну науку.

Анотація дисертації є узагальненим коротким викладом її основного змісту. В анотації стисло представлені основні результати дослідження із зазначенням наукової новизни та практичного значення, що дає повне уявлення про виконану здобувачем роботу.

Обсяг дисертації та анотації, а також зміст роботи відповідає встановленим вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, та Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40.

Висновок:

1. Дисертація Веркальця Івана Дмитровича на тему: «Вплив правосвідомості на реалізацію функцій права», яка підготовлена на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», є кваліфікаційною науковою працею, виконаною здобувачем особисто, яка містить наукові положення, нові науково обґрунтовані теоретичні та практичні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для знань в галузі права, а також свідчить про особистий внесок здобувача в юридичну науку та характеризується єдністю змісту.

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Веркальця Івана Дмитровича на тему: «Вплив правосвідомості на реалізацію функцій права», яка підготовлена на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», відповідає вимогам пунктів 10, 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, та Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40.

3. Рекомендувати дисертацію Веркальця Івана Дмитровича на тему: «Вплив правосвідомості на реалізацію функцій права» до захисту у спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент –

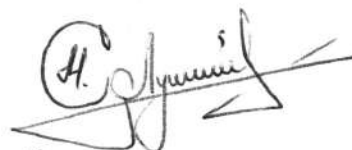
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та
історії держави і права
Університету Короля Данила

Онищук І.І.

Рецензент –

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та
історії держави і права
Університету Короля Данила

Луцький М.І.